

Asia: VN/33945/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle lukiolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyytää lausuntoja lukiokoulutuksen oppimisen tukea ja rahoitusta sekä englanninkielistä ylioppilastutkintoa ja taito- ja taideaineiden ylioppilaskoetta koskevista lakiluonnoksista. Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorio esittää lausunnon vain viimeksi mainitusta. Taito- ja taideaineiden osalta luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle lakien muuttamiseksi sisältää taito- ja taideaineiden tarkastelua osana lukiokoulutusta ja ylioppilaskoetta, muutosten vaikutuksia taloudelliselta, viranomaisten ja opiskelijoiden kannalta, koevaihtoehtoja sekä ulkomaiden lainsäädäntöä.

Opetushallitus (2023) oli esittänyt, että musiikin, kuvataiteen ja liikunnan lukiodiplomeja kehitettäisiin ilman suoraa kytköstä ylioppilastutkintoon ja että lukiodiplomista annettaisiin erillinen todistus lukion päättötodistuksen liitteenä. Osana kehittämistoimintaa lukiodiplomien muotoa, rakennetta ja arviointimenettelyjä yhdenmukaistettaisiin. Arviointi tapahtuisi kaksivaiheisesti siten, että lukiodiplomit arvioitaisiin ensin opiskelijan lukiossa ja sitten ulkopuolisen riippumattoman arviointielimen toimesta. Tällainen elin esitettiin perustettavaksi Opetushallitukseen. Tästä vaihtoehdosta on arvioitavana olevassa hallituksen esitysluonnoksessa luovuttu erillisten toimielimien ja digitaalisten järjestelmien opetushallitukselle aiheuttamien kustannusten takia ja siksi että lukiodiplomien asema olisi epämääräinen suhteessa ylioppilastutkintoon.

Opetushallitus (2023) esitti pitemmän ajan visiona, että jatkokehittämisen aikana selvitettäisiin mahdollisuutta yksittäisen ylioppilastutkinnon kokeen korvaamista lukiodiplomilla tai sen kytkemistä muutoin ylioppilastutkintoon. Tällä tavoiteltaisiin diplomien entistä parempaa hyödynnettävyyttä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa musiikin, kuvataiteen ja liikunnan lukiodiplomien osalta. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi on valittu lähtökohdaksi tämä vaihtoehto. Sen ehdottamat taito- ja taideaineiden kokeet eroavat opetushallituksen esityksestä merkittävästi siinä, että ”lukiodiplomit olisivat olleet osa lukion opetussuunnitelman mukaista opetusta ja arviointia, jolloin opetuksellinen kytkentä olisi ollut vahva. Nyt esitettävät taito- ja taideaineiden kokeet eivät olisi

opetusta vaan tutkinnon luonteen mukainen määrämuotoinen näyttö kokelaan osaamisesta ja kypsyydestä” (s. 42). Tähän muutokseen esitetään siirryttäväksi nopealla aikataululla ilman kokeiluun ja tutkimukseen varattua aikaa.

Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorio on huolissaan siitä, että korkeakoulujen opiskelijavalinnat määräävät lukion toimintaa ja oppilaiden arviointia yhä suuremmissa määrissä. Oppilaiden kehityksen ja saavutusten arviointi siirtyy yhä vahvemmin ylioppilastutkintolautakunnalle, jonka toiminnan avoimuuden puute suhteessa opetusta antaviin oppilaitoksiin ja opettajiin on saanut kritiikkiä osakseen. Taito- ja taideaineiden hallinnan arvioinnista ylioppilaskirjoitusten kaltaisin menettelyin ei ole mitään kokemusta Suomessa eikä ilmeisesti muissakaan maissa. Ilman huomattavia kustannuksia taide- ja taitoalojen asiantuntijoiden kanssa niiden kehittäminen ja arviointi ei ole mahdollista. Tämä näkökohta ei ole taloudellisten vaikutusten yhteydessä riittävästi analysoitu.

Korkeakouluopiskelijoiden valinnan perustaminen näyttöihin perustuviin ylioppilaskirjoituksiin, joita voi uusia moninkertaisesti, voi johtaa nuorten juuttumiseen tähän kehitysvaiheeseen pääsemättä etenemään opinnoissa. Lukiosta on nopeasti tullut nelivuotinen ja sen päälle tulevat vielä kokeiden uusimisvuodet. Olisi annettava enemmän painoarvoa sille, että nuoret ovat lukion päättyessä edenneet kehityksessään ja osaamisessaan jatkokoulutuskelpoisiksi painottamatta pitkälle viritettyä kilpailua kertaluontoisissa näytteissä. Arvioinnissa heidän opettajien näkemyksillä pitäisi olla enemmän painoarvoa. Tämä koskee myös taito- ja taideaineita.

Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorio pitää uudistusta kuitenkin merkittävänä taide- ja taitoaineiden arvostuksen tunnistamisen ja tunnustamisen näkökulmasta niin opiskelijan, koulun, kunnan kuin valtakunnankin tasolla. Samoin se pitää tärkeänä, että korkeakoulut voivat jatkossa ottaa taito- ja taideaineiden osaamisen nykyistä paremmin huomioon opiskelijavalinnoissa. Uudistus edellyttää huomion kohdistamista taito- ja taideopintojen laatuun sekä perusopetuksessa että lukiokoulutuksessa, minkä tulisi näkyä opettajien koulutuksessa, opinto- ja kurssitarjonnassa sekä tuntikehyksissä. Taide- ja taitoaineiden opintojaksojen valinta tulee uudistuksen takia myös nykyistä perustellummaksi sekä peruskoulussa että lukiossa, mistä on tarpeen informoida oppilaiden vanhempia ja huoltajia. Uudistuksessa on tärkeää muistaa yhteys myös esimerkiksi taiteen perusopetuksen kehitystyöhön, jotta kokonaisopintopolusta taide- ja taitoaineissa muodostuu nuorelle eheä.

2. Oppimisen tukea ja erityisopetusta koskevat säädösehdotukset

-

3. Lukiokoulutuksen rahoitusperusteita koskevat säädösehdotukset

-

4. Englanninkielistä lukiokoulutusta, opiskelijavalintaa ja ylioppilastutkintoa koskevat säädösehdotukset

5. Taito- ja taideaineiden ylioppilaskoetta koskevat säädösehdotukset

Ylioppilastutkintoon esitetään hallitusohjelman mukaisesti kahta muutosta, jotka ovat mahdollisuus suorittaa ylioppilastutkinto englanniksi tiukasti rajatuin ehdoin sekä taito- ja taideaineiden kokeen lisääminen ylioppilastutkintoon. Seuraavassa keskitytään jälkimmäiseen eli taito- ja taideaineiden kokeen lisäämiseen ylioppilastutkintoon.

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle lukiolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta; taito- ja taideaineet

Hallitusohjelman mukaan lukiodiplomeille luodaan valtakunnallinen kriteeristö ja mahdollistetaan yhden pakollisen ylioppilaskokeen korvaaminen lukiodiplomilla. Tämä toteutetaan lisäämällä ylioppilastutkintoon mahdollisuus suorittaa taito- ja taideaineen koe.

Säädösten esitys vaatisi seuraavia muutoksia voimassa oleviin lakeihin ja asetuksiin:

Laki ylioppilastutkinnosta annetun lain muuttamisesta

3 § Ylioppilastutkinnon kokeet

Lisäys: sekä taito- ja taideaineissa järjestettäviä kokeita.

4 § Kokeiden järjestäminen

Lisäys: Kokeisiin voi sisältyä suullisia tehtäviä ja valmistavia näyttöjä.

7 § Kokeisiin osallistumisen edellytykset

Lisäys: Taito- ja taideaineen kokeeseen aineessa, jossa ei ole pakollisia opintoja, lukiokoulutuksen oppimäärää suorittava voi osallistua opiskeltuaan neljä opintopistettä oppiaineen opintoja.

10 § Ylioppilastutkinnossa suoritettavat kokeet

Lisäys: Ylioppilastutkintoa suorittavan kokelaan on suoritettava viisi koetta, joihin sisältyy äidinkielen ja kirjallisuuden koe. Lisäksi kokelaan on suoritettava valintansa mukaan vähintään neljäkoetta vähintään kolmesta seuraavasta ryhmästä:

1. matematiikka;
2. toinen kotimainen kieli;
3. vieraat kielet;
4. reaaliaineet.

Taito- ja taideaineen kokeella kokelas voi korvata yhden kohdissa 1–4 tarkoitetun kokeen.

14 § Koetilaisuuteen saapumatta jääminen ja keskeytynyt koe.

Lisäys: Jos kokeeseen ilmoittautunut henkilö jää saapumatta koetilaisuuteen tai valmistavaan näyttöön taikka ei jätä koesuoritusta tai valmistavaa näyttöä arvosteltavaksi, koe katsotaan hylätyksi.

Valtioneuvoston asetus

4 § Reaaliaineissa, vieraissa kielissä ja taito- ja taideaineissa järjestettävät kokeet

Lisäys: Taito- ja taideaineissa kokeet järjestetään musiikissa, kuvataiteessa ja liikunnassa.

Lisäksi s. 27 mainitaan taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeen osalta: ”Jos kokelas uusii kokeen, tulee hänen uusii myös valmistava näyttö.”

Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorion kommentit

Observatorio kannattaa ylioppilastutkinnon uudistamista siten, että siihen lisätään taito- ja taideaineiden koe, jonka suorittamisen tapa voi poiketa muista kokeista, mihin viittaa käsite valmistava näyttö. Taito- ja taideaineissa suoritettava näyttö ja koe nostaisivat nämä alat yhdenvertaisiksi muiden ylioppilaskirjoituksissa suoritettavien kokeiden kanssa ja laajentaisivat opiskelijoiden mahdollisuuksia osoittaa osaamistaan ja lahjakkuuttaan. Taide- ja taitoaineiden aseman vahvistaminen lukiossa lisää oppilaiden hyvinvointia.

Observatorio on hallituksen esitysluonnoksen kanssa yhtä mieltä myös siinä, että nykytilan mukainen lukiodiplomien järjestämisen vapaaehtoisuus asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan ja että lukiodiplomien saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää lainsäädännön muutoksia.

Laki- ja asetustasolla esitetyt muutokset ovat selkeitä, mutta niiden toteuttamiseen sisältyy näkökohtia, joista Observatorio edellyttää linjauksia etukäteen.

Observatorio edellyttää huomioon otettavaksi seuraavaa:

1 Lukiodiplomit

Musiikissa, kuvataiteessa ja liikunnassa suoritettava koe ei saa kaventaa muiden lukiodiplomien suoritushenkilöiden mahdollisuuksia. On varmistettava, että valinnaisaineiden lukiodiplomeja tarjoavat lukiot saavat niihin riittävät taloudelliset edellytykset ja että niitä arvostetaan korkeakouluvalinnoissa.

2 Korkeakoulujen opiskelijavalinnat

Korkeakoulujen tulee kehittää taito- ja taideaineiden kokeiden sekä lukiodiplomien hyödyntämistapoja opiskelijavalinnoissa samassa aikataulussa, missä lainsäädäntöä kehitetään, niin että opiskelijoille ei anneta katteettomia lupauksia uudenmuotoisten kokeiden huomioonotosta opiskelijoiden valinnassa. Korkeakoulujen kanssa käytävissä keskusteluissa tulee tuoda esiin taide- ja taitoaineiden monipuolisen osaamisen ja harrastuneisuuden merkitys monilla työaloilla, ei vain taiteen ja kulttuurin alalla, jossa on erilliset valintakokeet, vaan myös laajasti kasvatuksen ja esimerkiksi sosiaalialan tehtävissä. Taide- ja taitoaineille on ominaista erilaisten omien vahvuuksien tunnistaminen, näkyväksi tekeminen ja jakaminen sekä kyky luovaan ajatusten ja ideoiden kehittämiseen yhteistyössä muiden kanssa. Tämä muodostaa osaamisperustan kaikille koulutusaloille.

3 Tutkimusperustaisuus

Uudistuksen valmistelua tulee tehdä tutkimusperustaisesti, koska on kyse hyvin merkittävästä uudistuksesta. Peruskartoitus taito- ja taideaineiden harrastuksesta lukiossa, lukiodiplomien suorittamistavoista ja arvioinnista sekä huomioonotosta opiskelijavalinnoissa tulee tehdä ennen uudistuksen toimeenpanoa, ja uudistuksen toteutusta tulee seurata tutkimuksin. Tehtävä tulisi osoittaa nimetyille taholle, kuten Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi).

4 Arviointi

Suuri riski uudistuksessa on, että koejärjestelyillä kadotetaan taide- ja taitoaineiden omaleimaisuus. Valmistava näyttö ja koe eivät saa kaventaa taide- ja taitoaineiden tavoitteita ja sisältöjä. Uudistukset eivät saa aiheuttaa taide- ja taitoaineille ominaiselle tiedonmuodostukselle ja tekemisen tavoille vastaisia muutospaineita.

Hallituksen esitysluonnoksessa (s. 27) kirjoitetaan seuraavasti: Ylioppilastutkintolautakunta määrää kokeiden järjestämisen aikataulusta ja järjestelyistä. Ylioppilastutkintolautakunnan määräysten mukaisesti kokeissa voi olla suullisia tehtäviä ja jatkossa myös valmistavia näyttöjä. Valmistavat näytöt liittyisivät taito- ja taideaineiden kokeisiin ja ne suoritettaisiin ennen varsinaista koetta osana lukion oppimäärän mukaista opetusta. Jos kokelas uusii kokeen, tulee hänen uusii valmistava näyttö. Taito- ja taideaineiden koe olisi mahdollista suorittaa myös osana englanninkielistä ylioppilastutkintoa.

On tarpeen, että hallituksen esitykseen kirjataan tarkemmin siitä, mitä tarkoitetaan valmistavalla näytöllä osana lukion oppimäärän opetusta. Miten valmistavassa näytössä voidaan ottaa huomioon esimerkiksi taiteen perusopetus? Vuorovaikutus taiteen perusopetuksen kanssa myös arviointiperusteita määriteltäessä tukisi merkittävällä tavalla mielekkään ja eheän opiskelupolun rakentumista. Lukiodiplomeja on suoritettu taito- ja taideaineissa jo vuosien ajan. On erittäin tarpeellista, että tämä pohjatyö otetaan huomioon samoin kuin kokeneiden taide- ja taitoaineiden opettajien ymmärrys siitä, miten taide- ja taitoaineiden hallinta on tarkoituksenmukaista osoittaa ja

arvioida. Sen tulee olla opiskelijoita kannustavaa ja sen tulee saada olla erilaista kuin kognitiivista osaamista vaativissa kokeissa.

Observatorio pitää huolestuttavana suunnitelmaa että, jos kokelas uusii kokeen, tulee hänen uusia myös valmistava näyttö. Tällöin kerrallinen suoritus rinnastetaan taito- ja taitoaineissa saavutettavaan tasoon vuosien työn tuloksena.

5 Arviointiperusteiden määrittelyn merkitys valtakunnallinen yhdenvertaisuus:

Observatorio korostaa, että kokeen ja valmistavan tehtävän sisältö ei saa määritellä liikaa oppiaineen käytänteitä ja sisältöjä eikä suunnata oppiaineiden tiedon- taidon- ja taidekäsitystä. Arvioinnin linjaukset ja strukturointi oppiaineiden (liikunta, musiikki, kuvataide) välillä ja oppiaineen sisällä on tehtävä valtakunnallisesti.

Kokeen ja valmistavan tehtävän saavutettavuus on varmistettava valtakunnallisesti samoin kuin alueellisten vastuulukioiden vastuut. Myös arvosanan korotus ja uusimiskäytännöt on selvitettävä samoin kuin väline- ja materiaalitalanteen yhdenvertaisuus valtakunnallisesti. Lisäksi on määriteltävä valtakunnallisesti, mikä ymmärretään vilpiksi, samoin kuin ohjauksen rooli valmistavan tehtävän aikana sekä tehtävään käytetty aika.

6. Tilauskoulutusta koskevat säädösehdotukset

-

7. Muut kommentit

Taidekokemukset ja taiteellinen toiminta ovat tutkimusten mukaan yhteydessä lukuisiin positiivisiin sosiaalisiin vaikutuksiin, kuten sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden lisääntymiseen, syrjäytymisen vähentymiseen sekä yksinäisyyden lievittymiseen. Yhdenvertaista osallistumista taiteisiin pidetään kulttuurisena perusoikeutena ja osana hyvinvoinnin toteutumista, hyvää elämänlaatua ja elinikäistä oppimista. Sitä edellytetään myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (artikla 31). Esitetty uudistus vahvistaa taide- ja taitoaineiden asemaa lasten ja nuorten elämässä. Taito- ja taideaineiden kokeen lisääminen ylioppilastutkintoon on näiden periaatteiden mukaista. Merkityksellistä on kuitenkin, että uudistuksen toteutuksessa huomioidaan oppiaineiden tiedon-, taidon- ja taidekäsitukset. Sivistysvaliokunta on lausunut että taide- ja taitoaineille ominaiset tiedon tuottamisen tavat tulee nähdä uudistuneessa lukiokoulutuksessa yhdenvertaisina nykyisin ylioppilastutkintoon sisältyvien oppiaineiden tiedon tuottamisen kanssa. Sillä ei tarkoiteta ainoastaan akateemisia tiedonhankinnan keinoja, vaan tunne-tieto-taito-suhdetta, monitasoisten viestien käsittelyä ja ilmaisua monipuolisin keinoin. Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorio painottaa sitä, että taide- ja taitoaineiden ominaislaatu otetaan arviointimenettelyissä huomioon niin, että esitetty uudistus tehtävineen ja kokeineen ei tule uudeksi lukiolaisten uupumisen lähteeksi.

Maijala Sunna
Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorio